

Jää

1

Külmaga tunnen end alati üksildasemana.

Pakane akna taga meenutab mulle külma mu oma kehas. Mind rünnatakse kahest küljest. Aga ma võitlen pidevalt vastu, nii külmale kui ka üksindusele. Sellepärast raiungi igal hommikul jäässe augu. Kui keegi seisaks binokliga külmunud lähel ja vaataks mu tegevust pealt, arvaks ta, et mingi hull teeb ettevalmistusi iseenda surmaks. Ihualasti mees jäises pakases, kirves käes, läheb jäässe auku raiuma?

Võib-olla ma tegelikult loodan, et ühel päeval seisabki seal keegi, must siluett kõige selle valge taustal, ja mõtleb mind vaadates, kas jõuab veel sekkuda, enne kui hilja. Kuid mind ei ole vaja päästa, sest ma ei kavatse end ära tappa.

Kunagi varem, seoses suure katastroofiga, kasvasid meeleheide ja viha vahel nii suureks, et kaalusin enesetappu. Aga ma ei proovinud kordagi. Argus on siin elus mu truu kaaslane. Mõtlesin siis ja mõtlen ka praegu, et elus on põhiline mitte lahti lasta. Elu on üks habras oks kuristiku kohal. Ripun selle küljes, kuni jaksan. Siis kukun, nagu kõik teised, alla teadmatusse. Kas keegi võtab mu seal all vastu? Või sööstab mulle vastu ainult külm ja kalk pimedus?

Meri on endiselt jääs.

Talv on tänavu, uue aastatuhande alguses karm. Täna pimedal detsembrihommikul ärgates arvasin end kuulvat, kuidas jää laulab. Ma ei tea, kust

ma selle võtan, et jää oskab laulda. Võib-olla ütles vanaisa, kes oli siin saarel sündinud, midagi sellist, kui väike olin.

Igatahes ärkasin öösel mingi hääle peale. See ei olnud ei kassi ega koera hää. Mu loomad magavad sügavamalt kui ma ise. Kass on vana ja jalust kange, koer on paremast kõrvast kurt ja vasakuga kuuleb väga halvasti. Võin temast vaikselt mööda minna, nii et ta ei märkagi.

Aga mis hää see oli?

Püüdsin pimeduses orienteeruda. Kulus tükk aega, enne kui taipasin, et see võis olla jää liikumine, kuigi lahejää on kümme sentimeetrit paks. Eelmisel nädalal ühel päeval, kui olin tavalisest rahutum, kõndisin sinna maani välja, kus jää kohtub avamerega. Jääserv oli kõige välimisest saarest kaugemal kui kilomeeter. Seega ei oleks jää siin lahes pidanud liikuma. Ent see tõusis ja langes, nagises ja laulis.

Kuulasin seda häält ja mõtlesin äkki, et elu on nii kiiresti mööda läinud. Siin ma nüüd olen. Kuuekümne kuue aastane mees, majanduslikult sõltumatu, koormaks lakkamatult piinav mälestus. Kasvasin üles vaesuses, mida siin riigis tänapäeval on võimatu ette kujutada. Minu isa oli allaheitlik ülekaaluline kelner ja ema üritas pidevalt kuidagi ots otsaga kokku tulla. Mina ronisin sellest vaesuseaugust välja. Lapsena mängisin suviti siinsamas õues ja mul polnud õrna aimugi, et aega jääb kogu aeg vähemaks. Sel ajal olid mu vanaema ja vanaisa veel tegusad inimesed, mitte vanadusest liikumatud ja ootel. Vanaisa lõhnas kala järele ja vanaemal olid kõik hambad puudu. Kuigi ta oli alati lahke, oli tema naeratus nagu hirmuäratav must auk.

Alles ma olin esimese vaatuse keskel. Nüüd on juba epiloog käes.

Jää laulis seal pimeduses ja ma mõtlesin endamisi, kas nüüd tuleb infarkt. Tõusin üles ja mõõtsin vererõhku. Mul ei olnud midagi viga, vererõhk 155/90, pulss normaalne, 64 lööki. Katsusin järele, ega kusagilt valus ei ole. Vasak jalg tuikas natuke. See oli tavaline ja ma ei muretsenud selle pärast. Aga jää seal väljas tekitas kõheda tunde. See oli nagu mingi veidrate häälte ebamaine koor. Istusin kõõgis ja ootasin koidikut. Seinapalgid naksusid. Tõenäoliselt tekitas pakane puidus pingeid või toimetas hiir oma salakäikudes.

Termomeeter akna taga näitas 19 miinuskraadi.

Teen täna samamoodi kui kõigil teistel talvapäevadel. Panen hommikumannli selga, pistan jalad mahalõigatud säärega saabastesse, võtan kirve ja lähen alla silla juurde. Augu lahtiraiumine käib kähku, sest jää ei ole sellele kohale pealt jõudnud paksuks külmuda. Siis võtan paljaks ja kastan end jääsupi sisse. See on valus, aga kui olen jääle tagasi roninud, muutub külm justkui intensiivseks soojuseks.

Ma lähen oma musta auku, et tunda, et olen endiselt elus. Pärast seda üksindus justkui hääbuks tasapisi. Võimalik, et ma ühel päeval suren jääauku minnes šoki tõttu. Kuna jalad ulatavad põhja, ei kao ma jää alla. Jään auku seisma ja see külmub üsna ruttu kinni. Seal leiab mu Jansson, kes siin saarte vahel posti veab.

Ta ei mõistaks elupäevade lõpuni, mis minuga juhtus.

Aga see ei lähe mulle korda. Olen siin mulle pärandatud saarel seadnud oma elu sisse nagu kindluses. Maja tagant mäe otsast näen kaugele merele. Seal paistavad vaid laiud ja kaljurahnud, mille mustad libedad seljad kumavad ähmaselt vee või jää kohal. Teisele poole vaadates näen saarestikku. Ent mitte ühtegi maja peale minu oma.

Loomulikult ei olnud see nii mõeldud.

See maja pidi jääma mu suvekoduks. Mitte viimaseks kantsiks, mida kaitsta. Igal hommikul, kui kastan end oma jääauku või suviselt sooja vette, küsin endalt, mis mu eluga ometi juhtus.

Ma tean, mis juhtus. Ma tegin ühe vea. Ja ei aktsepteerinud tagajärgi. Kui ma siis oleksin teadnud seda, mida ma praegu tean, kuidas ma siis oleksin käitunud? Ma ei oska sellele vastata. Kindel on ainult see, et siis ei istuks ma siin üksikul saarel kaugel meres nagu vang.

Minu elu oleks läinud ettenähtud plaani järgi.

Otsustasin juba väga noorelt, et minust saab arst. See juhtus päeval, kui sain viisteist ja isa kutsus mu minu suureks imestuseks restorani. Tema, kes ta kelnerina pidevalt oma eneseväarikuse eest võideldes pidas vajalikuks töötada ainult päevasel ajal, mitte kunagi öhtuti. Kui tal kästi öhtuses vahetuses olla, ütles ta koha üles. Mäletan siiani, kuidas ema suurest murest

nuttis, kui isa taas kord koju tulles teatas, et lahkus töölt. Nüüd viis ta mu ühtäkki restorani. Kuulsin ema ja isa selle üle tülitsemas, kas ma tohin minna või mitte. Asi lõppes sellega, et ema lukustas end magamistuppa. Nii ta tavaliselt tegi, kui miski oli talle vastukarva. Eriti keerulistel perioodidel veetis ta peaaegu kogu aja oma toas luku taga. Seal lõhnas alati lavendli ja pisarate järele. Mina magasin köögisohval ja isa laotas sügavalt ohates madratsi põrandale.

Olen elus paljude nutvate inimestega silmitsi seisnud. Arstina töötatud aastate jooksul nägin surijaid ja neid, kes olid sunnitud leppima lähedase ravimatu haigusega. Kuid mitte kellegi pisarad ei lõhnanud nii nagu minu ema omad. Isa selgitas mulle restorani minnes, et ema on ülitundlik. Mind huvitab siiani, mida ma vastasin. Mida ma võisin öelda? Minu elu esimes-tes mälestustes nuttis ema tundide viisi rahapuuduse ja meie viletsa elu pärast. Isa ei paistnud tema nuttu kuulvat. Kui ema töölt saabuvat isa heas tujus vastu võttis, oli kõik hästi. Kui ema lamas voodis lavendlilõhnas, oli samuti hästi. Isal oli kombeks õhtuti oma tinasõdureid ajaloolisi lahinguid jäljendades ritta seada. Enne kui uinusin, istus ta vahel mu voodiservale, silitas mu pead ja avaldas kahetsust ema liigse tundlikkuse üle, mis ei võimaldanud mulle öde või venda kinkida.

Kasvasin üles eikellegimaal, pisarate ja tinasõdurite vahel. Ja mu isa väitis järjekindlalt, et üks asi on kelnerite ja ooperilauljate puhul ühine, nimelt see, et mõlemad vajavad oma töö tegemiseks korralikke kingi.

Isa tahtmine jäi peale. Me läksime restorani. Kelner tuli tellimust võtma. Isa esitas vasikaprae kohta, mille ta lõpuks tellis, rohkelt asjatundlikke küsimusi. Mina valisin räimed. Saarel veedetud suved olid minust kala-armastaja teinud. Kelner eemaldus.

See oli esimene kord, kui tohtisin juua klaasi veini. Jäin kohe purju. Pärast sööki vaatas isa mind naeratades ja küsis, mida ma olen mõelnud elus tegema hakata.

Ma ei teadnud. Isa oli maksnud mu reaalkooli hariduse eest. Tüütu asutus väsinud õpetajate ja villa järele haisvate koridoridega ei jätnud tulevikumõtisklusteks just palju ruumi. Põhiline oli homme üle elada, mitte tegemata kodutööga vahele jääda või märkust saada. Homme päev oli kogu aeg liiga

lähedal, nii et võimatu oli mõelda millelegi, mis saabub pärast semestri lõppu. Ma ei mäleta, et oleksime kunagi mõne kaaslasega tuleviku üle arutlenud.

„Sa oled viisteist,” ütles isa. „Sul on aeg mõelda, mida tulevikus tegema hakata. Võib-olla tahaksid restoranis töötada? Äkki saaksid Ameerikasse minna, kui oled eksamid ära teinud? Natuke maailma näha tuleb kasuks. Peaasi, et korralik king on jalas.”

„Ma ei taha kelneriks saada.”

Minu vastus kõlas väga kindlalt. Ma ei saanud aru, kas isa oli pettunud või kergendatud. Ta maitses veini, silitas nimetissõrmega ninaselga ja küsis siis, kas mul tõesti ei ole tulevikuplaane.

„Ei.”

„Midagi oled ju ikka mõelnud. Mis õppeaine sulle kõige rohkem meeldib?”

„Muusika.”

„Sa oskad laulda? See on midagi uut.”

„Ma ei oska laulda.”

„Oled sa minu teadmata mõnd pilli mängima õppinud?”

„Ei.”

„Miks sulle siis muusika kõige rohkem meeldib?”

„Muusikaõpetaja Rambergil on minust ükskõik.”

„Mida sa sellega õelda tahad?”

„Talle lähevad korda ainult need, kes oskavad laulda. Teisi ta ei näe.”

„Nii et sulle meeldib kõige rohkem see õppeaine, kus sind ei nähta?”

„Keemia on ka hea.”

Isa oli silmanähtavalt üllatunud. Korraks tundus, et ta soris oma vaese kooliaja mälestustes, kas seal üldse oli keemia-nimeline õppeaine. Vaatasin teda lummatult. Ta muutus otse mu silme all. Varem oli tema juures muutunud ainult riiete, kingade ja juuste värv, mis läks aina hallimaks. Nüüd juhtus midagi ootamatut. Ta oli kuidagi abitu ja ma nägin teda hoopis teise pilguga. Ehkki ta istus sageli mu voodiäärel või käis minuga siin lahes ujumas, oli ta olnud kuidagi väga kaugel. Nüüd, kogu oma abituses, tuli ta mulle lähemale. Ma olin tugevam mehest, kes istus minu vastas valgete linadega restoranis, kus ansambel mängis muusikat, mida keegi ei kuulanud, kus sigaretisuits segunes kangete parfüümidega ja vein mehe klaasis muudkui vähenes.

Siis ma otsustasingi, mida vastata. Avastasin oma tuleviku või löin selle just sel silmapilgul. Isa vaatas mind oma sinihallide silmadega. Paistis, et ta oli oma abitustundest üle saanud. Kuid ma olin olnud selle tunnistajaks ja see jäi mulle alatiseks meelde.

„Sa ütlesid, et keemia on tore? Miks?”

„Sellepärast, et ma hakkam arstiks. Siis peab keemilisi aineid tundma. Tahan hakata inimesi opereerima.”

Ta vaatas mind äkilise vastikustundega.

„Tahad inimesi löikuda?”

„Jah.”

„Aga ainult reaalkooli haridusega ei saa ju arstiks?”

„Ma tahan gümnaasiumi minna.”

„Selleks, et inimeste sisikonnas sobrada?”

„Ma tahan kirurgiks saada.”

Sellega oli mu tulevik planeeritud. Ma ei olnud kunagi mõelnud arstiks saada. Ma küll ei minestanud vere või süstla nägemisest, aga ma ei olnud kunagi ette kujutanud elu haiglakoridorides ja operatsioonisaalides. Kui me sel aprilliõhtul kodu poole läksime, kergelt vintis isa ja veinist uimane viieteistaastane, mõistsin, et ma polnud mitte ainult isale vastanud. Olin ka endale lubaduse andnud.

Minust pidi saama arst. Pidin pühendama oma elu inimeste löikumisele.

2

Täna posti ei tule.

Eile ka ei tulnud. See-eest tuleb Jansson, kes siin saarestikus posti laiali veab. Mulle tal posti ei ole. Olen selle ära keelanud. Juba kaksteist aastat tagasi ütlesin talle, et ärgu mingi reklaamiga minu silla juurde tulgu. Mind olid kõik need arvutite ja lihatükkide superpakkumised ära tüüdanud. Ütlesin talle, et ei taha olla nende ohver, kes üritavad igasuguste eripakkumiste abil mu elu juhtida. Püüdsin talle selgeks teha, et elu ei seisne allahindlustes. Elu seisneb milleski hoopis olulisemas. Ma ei tea,

mis see on, aga peab vähemalt *uskuma*, et see on oluline ja et selle varjatud mõte asetseb kõrgemal tasandil kui sooduskupongid ja loteriipiletid.

Me tülitsetime. See ei olnud viimane kord. Vahel on mul tunne, et just viha liidab meid. Aga reklaami ta mulle enam ei toonud. Viimane kiri, mille ta mulle tõi, oli mingi teade vallalt. See oli seitse ja pool aastat tagasi, ühel sügispäeval, kui puhus tugev kirdetuul ja veetase oli madal. Vallast teatati, et mulle on eraldatud hauaplats surnuaeda. Jansson väitis, et see antakse kõigile. Uue teenusena teatati kõigile, kes elasisid ja makse maksid, kus nende hauaplats asub, juhuks kui keegi tahab koha peale vaatama minna, kes talle naabriks tuleb.

See kiri on ainus, mille ma viimase kaheteistkümne aasta jooksul olen vastu võtnud. Välja arvatud trööstitud pensioniteated, deklaratsioonid ja pangaväljavõtted.

Jansson tuleb alati kella kahe paiku. Kahtlustan, et ta lihtsalt peab siia sõitma, et tal oleks õigus Postiametilt paadi või hüdrokopteri eest täit kompensatsiooni küsida. Ma olen temalt küsinud, kuidas selle asjaga õieti on, aga ta ei vasta. Võimalik, et tänu minule on tal üldse veel töö alles. Tema sõite pole tühistatud, sest ta peab talvepoolaastal kolm ja suvel viis korda nädalas minu silla juures peatuma.

Viisteist aastat tagasi oli siin saarestikus umbes viiskümmend elanikku. Siis sõidutas üks paat isegi nelja last külakooli vahet. Tänavu on meid kokku seitse, üksainus alla kuuekümne. Ja see on Jansson. Ta on noorim ja seega kõige rohkem sõltuv sellest, et meie elus püsiksime ja siit saartelt ära ei koliks. Muidu kaob tema töökoht.

Mul ükskõik. Mulle Jansson ei meeldi. Ta on kõige tülikam patsient, kes mul kunagi on olnud. Ta kuulub kõige raskekujulisemate hüpohondrikute hulka. Mõni aasta tagasi, kui kord tema kurku ja vererõhku kontrollisin, ütles ta äkki, et tal on vist ajukasvaja, mis mõjutab nägemist. Mina vastasin, et mul ei ole aega tema väljamõeldisi kuulata. Aga ta käis muudkui peale. Väitis, et ta ajus toimub midagi. Küsisin, miks ta seda arvab. On tal peavalud? Käib tal pea ringi? On tal muid sümptomeid? Ta ei jätnud enne, kui olin viinud ta paadikuuri, kus oli pimedam, tema pupille valgustanud ja kinnitanud, et kõik on korras.

Olen veendunud, et Jansson on terve kui purikas. Tema isa on 97-aastane ja elab hooldekodus, aga mõistus on täiesti selge. Jansson on oma isaga tülis aastast 1970. Tookord saatis Jansson oma isa ja angerjapüügi kuradile ning läks hoopis ühte Smålandi saeveskisse tööle. Miks ta just saeveski valis, jääb mõistatuseks. Et ta ei jaksanud oma türannist isa välja kannatada, on muidugi mõistetav. Aga saeveski? Ma isegi ei püüa seda mõista, sest tean liiga vähe. Aga alates sellest 1970. aasta sünnimusest on ta oma isaga tülis. Jansson tuli alles siis Smålandist tagasi, kui isa oli vanadekodusse kolinud. Nad pole omavahel kordagi rääkinud.

Janssoni vanem õde Linnea elab mandril. Kunagi oli ta abielus ja pidas suvekohvikut. Aga siis kukkus tema mees Konsumi juurde viival kallakul maha ja suri, ning Linnea pani kohviku kinni ja hakkas usklikuks. Ta on isa ja poja vahel sõnumitoojaks.

Huvitav, mida neil teineteisele öelda on? Võib-olla vahendab õde aastast aastasse suurt vaikust?

Janssoni ema on juba aastaid surnud. Kohtusin temaga vaid korra. Siis oli ta juba teel seniilsuse hirmutavasse udumaailma ja pidas mind oma isaks, kes suri millalgi kahekümnendatel. See oli šokeeriv kogemus.

Praegu ma nii ägedalt ei reageeriks. Aga sel ajal olin teistsugune.

Tegelikult ei tea ma Janssonist midagi, kui välja arvata see, et tema eesnimi on Ture ja et ta on postiljon. Ma ei tunne teda ja tema ei tunne mind. Aga kui ta neeme tagant välja ilmub, seisan tavaliselt sillal ja ootan. Seisan ja imestan ise ka, mispärast, teades, et vastust ei saa ma kunagi.

Nagu ootaks Jumalat või Godot'd, aga tuleb hoopis Jansson.

Istun kõõgilaua taha ja avan oma logiraamatu, mida ma kõigi siin elatud aastate jooksul olen pidanud. Mul ei ole midagi öelda ja mul ei ole kedagi, keda see raamat kunagi võiks huvitada. Aga ma kirjutan sellegipoolest. Iga päev, aasta ringi, kas või mõne rea. Ilmast, mitu lindu akna taga puu otsas istub, oma tervisest. Ongi kõik. Tahtmise korral võin lugeda kümne aasta tagust sissekannet, kus on kirjas, et sillal istus tihane või merisk, kui Janssonit ootama läksin.

Kirjutan kroonikat elust, mis on täiesti rööbastelt maha jooksnud.

Lõuna hakkas kätte jõudma.

Oli aeg müts kõrvuni tõmmata, välja krõbeda külma kätte minna ja hakata sillal Janssoni saabumist ootama. Selle pakasega pidi ta oma hüdrokepteris küll kõvasti külmetama. Vahel, kui ta silla juures randus, haistsin justkui alkoholi lõhna. Mõistsin teda.

Kui ma köögilaua tagant püsti tõusin, tuli loomadele elu sisse. Kass oli esimesena ukse juures, koer liikus märksa aeglasemalt. Lasin nad õue ja panin selga vana koidest puretud kasuka, mis kunagi kuulus mu vanaisale, mässisin salli kaela ümber ja tõmbasin Teise maailmasõja aegse paksu mütsi pähe. Siis läksin alla silla juurde. Pakane näpistas. Jäin seisma ja kuulatasin. Veel ei olnud midagi kuulda. Ei linde ega Janssoni hüdrokepterit.

Kujutasin juba ette, kuidas ta välja näeb. Nagu vana aja trammijuht, kes pidi väljas seisma. Janssoni talveriietus oli kirjeldamatu. Sellise külmaga nagu täna toppis ta endale selga mantli, jope, ühe räbaldunud kasuka, isegi vana hommikumantli. Olin temalt korduvalt küsinud, miks ta ei soeta endale nüüdisaegset soojapidavat kombinesooni, mida olin mandril poes müügil näinud. Ta vastas, et tal ei ole nendesse usku. Tegelikult on ta lihtsalt kooner. Peas on tal samasugune karvamüts kui mul. Nägu kaitsevad röövlmask ja vanad mootorratturiprillid.

Küsisin, kas Postiamet ei peaks teda soojade riietega varustama. Vastuseks sain vaid ebamäärase mõmina. Jansson tahab Postiametiga võimalikult vähe tegemist teha, kuigi see on tema tööandja.

Silla juures jääb lebas surnuuskülmunud kalakajakas. Tiivad koos, külmunud jalad sirgu. Silmad kui sädelevad kristallid. Asetasin ta kaldal kivile. Samal hetkel kuulsin hüdrokepteri mürinat. Mul polnud vaja kella vaadata, teadsin niigi, et Jansson on täpne. Ta tuli Vesselsö saarelt. Seal elab üks vana naine, Asta Karolina Åkerblom. Ta on 88-aastane, tema käed valutavad hirmsasti, aga ta tahab kangekaelselt oma sünnisaarel edasi elada. Janssoni sõnul on ta nägemine kehvaks jäänud, aga ta kudevad endiselt oma mööda Rootsit laiali olevatele lastelastele kampsuneid ja sokke. Huvitav, millised need kampsunid välja nägid? Kas tõesti oli võimalik poolpimedana kampsunimustreid kududa?

Hüdrokepter lähenes ja ilmus Lindsholmeni-poolse neeme juures nähtavale. See on omapärane vaatepilt, kui see putukat meenutav sõiduk paistma

hakkab, kubujuss roolis. Jansson lülitas mootori välja, suur propeller jäi vait, kopter liugles silla juurde ning Jansson võttis prillid ja maski ära. Tema nägu oli punane ja higine.

„Mul hammas valutab,“ ütles ta, kui oli vaevaliselt sillale roninud.

„Mida mina sinu arvates teha saan?“

„Sa oled arst.“

„Ma ei ole hambaarst.“

„See siin all vasakul.“

Jansson ajas suu pärani, nagu oleks järsku mu selja taga midagi hirmsat näinud. Mu oma hambad on suhteliselt heas korras. Mulle piisab kord aastas hambaarsti juures käimisest.

„Ma ei saa midagi teha. Sa pead hambaarsti juurde minema.“

„Vaadata ikka võid.“

Ega Jansson ei jäta. Läksin paadikuuri ning tõin taskulambi ja kurguspaatli.

„Tee suu lahti!“

„On ju lahti.“

„Veel rohkem.“

„Rohkem ei saa.“

„Siis ma ei näe midagi. Pööra nägu siia!“

Valgustasin Janssoni suud ja lükkasin keele eest. Hambad olid kollased ja hambakivi täis. Tal oli palju plomme. Kuid igemed tundusid terved ja ma ei näinud ühtegi auku.

„Ma ei näe midagi.“

„Aga mul on ju valus?“

„Sa pead hambaarsti juurde minema. Võta valuvaigistit!“

„See sai otsa.“

Võtsin oma ravimisahtlist karbi valuvaigisteid. Ta pistis selle taskusse. Nagu tavaliselt, ei tulnud tal pähegi küsida, palju ta võlgneb. Ei konsultatsiooni ega ravimite eest. Jansson oli sedasorti inimene, kes võttis mu sõbralikku lahkust enesestmõistetavana. Tõenäoliselt sellepärast ta mulle ei meeldigi. Raske juhus, kui su lähim sõber on keegi, kes sulle ei meeldi.

„Mul on sulle pakk. Kingitus Postiametilt.“

„Mis ajast nad kingitusi teevad?“

„See on jõulukink. Kõik saavad Postiametilt paki.”

„Milleks?”

„Ma ei tea.”

„Mina ei taha midagi.”

Jansson kaevas ühes oma kottidest ja ulatas mulle väikese õhukese paki. Ümbrikul soovis Postiameti peadirektor mulle häid jõule.

„See on tasuta. Viska ära, kui ei taha.”

„Ära püüa mind uskuma panna, et Postiamet annab midagi tasuta.”

„Ma ei püüa sind midagi uskuma panna. Kõik saavad sellise paki. Ja see on tasuta.”

Janssoni kangekaelsus oli vahel väsitav. Ma ei jaksanud temaga rohkem seal külma käes vaielda. Rebisin paki lahti. Selles oli kaks helkurit ja kiri: „Ole liikluses ettevaatlik. Tervitused Postiametilt.”

„Milleks mulle helkurid? Siin ei ole autosid ja ma olen ainus jalakäija.”

„Võib-olla saab sul ühel päeval siin elamisest kõrini. Siis kulub paar helkurit ära. Kas sul vett on? Ma pean tabletti võtma.”

Ma pole Janssonit kordagi oma majja lasknud. Seda ei kavatsenud ma ka seekord teha.

„Sulata mootori juures natuke lund.”

Leidsin paadikuurist vana termostassi ja toppisin sinna lund. Jansson pani sinna ühe lahustuva tableti. Ootasime vaikides, kuni kuum mootor lund sulatas. Jansson jõi tassi tühjaks.

„Ma tulen reedel jälle. Siis jõulude ajal on pikem vahe.”

„Ma tean.”

„Mismoodi sa jõule tähistad?”

„Ei tähistagi.”

Jansson viipas üles mu punase maja poole. Kartsin, et ta kukub oma kohmakates riietes ümber nagu liiga raskes varustuses haavatud rüütel.

„Peaksid maja külge valgusketid riputama. See elavdaks natuke.”

„Tänan, ei. Ma eelistan pimedust.”

„Miks sa ei võiks endal siin natuke mõnusamaks teha?”

„Kõik on nii, nagu mulle meeldib.”

Pöörasin selja ja hakkasin üles maja poole minema. Helkurid viskasin lumme. Puukuuri juurde jõudes kuulsin, kuidas hüdrokepteri mootor

mõirgega käivitus. Nagu viimases hädas loom. Koer istus trepil ja ootas. Ta võib õnnelik olla, et ei kuule. Kass luuras õunapuude juures, pilk peki külge klammerduvatel siidisabadel.

Vahel tunnen puudust kellegagi rääkimisest. Vestlust Janssoniga ei saa õigupoolest vestluseks nimetada. See on jutuajamine. Jutuajamine sillal. Ta lobiseb asjadest, mis mind ei huvita. Nõuab, et paneksin tema väljamõeldud haigustele diagnoose. Minu sillast ja paadikuurist on saanud omamoodi ühe patsiendiga erakliinik. Aastate jooksul on paadikuuri vanade kalavõrkude sekka sünenenud vererõhuaparaat ja kõrvavaigu eemaldamise abivahend. Mu stetoskoop ripub koos vanaisa meisterdatud hahapeibutisega puust konksu otsas. Eraldi karbis on mul igasugu ravimeid, mida Janssonil võib vaja minna. Sillal olevat pinki, millel vanaisa pärast lestavõrkude puhastamist istus ja piipu tegi, kasutan nüüd läbivaatuslauana, kui Janssonil on vaja pikali heita. Olen lumetormis tema kõhtu katsunud, kui ta endal maovähki kahtlustas, ja uurinud tema jalgu, kui ta oli veendunud, et teda on tabanud mingi salakaval lihashaigus. Olen sageli mõelnud, et mu käed, mis kunagi keerulisi operatsioone teostasid, on nüüd ainult selleks, et Janssoni kadestamisväärselt hästi säilinud kehal põgusaid läbivaatusi teostada.

Aga vestlus? Selleks ei saa meie suhtlusviisi nimetada.

Olen vahel tundnud kiusatust Janssonilt küsida, mida tema arvab. Elust ja meid ees ootavast kuristikust. Aga ta ei saaks aru. Tema elu sisu on kirjajad, margid, tähitud ja väärtsaadetised, sisse- ja väljamaksed ning üüratu hulk reklaame. Lisaks on tal piisavalt muret oma paadi ja hüdrokopteriga. Kui meri on lahti, kasutab ta üht ümberehitatud kalapaati, mille ta Västervikist ostis. Sellel on iidvana Säffle mootor, mille kiirus on vaevalt kaheksa sõlme. Hüdrokopteri ostis ta Norrast ja tunnistas ise, et sai kõvasti petta. Kõigi oma murede juures puudub Janssonil tõenäoliselt igasugune arvamus kuristikku kohta.

Iga päev teen tiiru ümber oma paadi, mis seisab kuival maal. Sellest on nüüd kolm aastat, kui ma paadi veest välja tõmbasin, et see korda teha. Sinna ta minust jäi. See on vana hea klinkerpaat, mis nüüd ilmastiku ja hooletussejätmise tõttu hukka läheb. Nii ei tohiks. Kevadel võtan paadi tõsiselt ette.

Iseasi, kas ma ka päriselt seda teen.

Läksin tuppa ja jätkasin oma pusle ladumist. Selle motiiviks on Rembrandti maal „Õine vahtkond”. Võitsin selle kunagi ammu Luleå haiglas korraldatud loteriil, kui olin alles värskelt tööle asunud kirurg, kelle enesega rahulolev hoiak varjas tegelikult ebakindlust. Pusle oli keeruline, sest pilt oli tume. Sel päeval õnnestus mul vaid üks tükk kohale sobitada. Valmistasin õhtusöögi ja sõin raadiot kuulates. Termomeeter näitas nüüd 21 külmakraadi. Taevas oli tähine ja enne päikesetõusu pidavat veel külmemaks minema. Hakkas kiskuma külmarekordi poole. Oli siin varem üldse nii külm olnud? Vahest mõnel sõjatalvel? Otsustasin Janssonilt küsida, tema tavaliselt teadis selliseid asju.

Miski tegi mind rahutuks.

Heitsin voodile ja püüdsin lugeda. Raamat rääkis kartuli saabumisest meie maale. Lugesin seda juba mitmendat korda. Vahest sellepärast, et seal ei varitsenud ühtegi ohtu. Võisin rahus lehte keerata, ilma et satuksin millegi ebameeldiva või ootamatu peale. Keskööl kustutasin lambi. Mõlemad loomad olid juba ööunne jäänud. Palkseinad naksusid ja nagisesid.

Püüdsin otsusele jõuda. Kas jätkan ka edaspidi siin saarel oma kindluse valvamist? Või tunnistan end võidetuks ja püüan oma loodetavasti veel mitte niipea lõppeva eluga midagi peale hakata?

Ma ei otsustanud midagi. Lebasin pimedusse vahtides ja mõtlesin, et elu läheb endistviisi edasi. Midagi pöördelist ei juhtu.

Oli talvine pööripäev. Aasta pikim öö ja lühim päev. Tagantjärele mõeldes oli sellel tähendus, millest ma siis teadlik ei olnud.

See oli olnud üks tavaline päev. Kui väljas oli väga külm ja minu jäätunud silla juures lumes lebasid külmunud kalakajakas ja kaks Postiameti helkurit.

3

Möödusid jõulud. Saabus uus aasta.

Kolmandal jaanuaril jõudis Soome lahelt saarestikku lumetorm. Seisin maja taga mäe otsas ja nägin, kuidas silmapiirile kogunesid mustad pilved.

Üheteistkümne tunniga sadas maha neli detsimeetrit lund. Olin sunnitud kõõgiaknast välja ronima, et välisuks lumest vabastada.

Kui lumetorm eemaldus, kirjutasin logiraamatusse: „Siidisabad lahkunud. Pekitükk maha jäetud. Miinus kuus kraadi.”

Kokku 52 tähte ja mõned punktid. Milleks mulle see?

Oli aeg end jääauku kasta. Tuul löikas kehast läbi, kui alla silla juurde sumpasin. Raiusin jääaugu lahti ja astusin sisse. Külm kõrvetas.

Just siis, kui olin välja roninud, et majja tagasi minna, saabus kahe tuuleiili vahel vaikus. Millegipärast hakkas mul kõhe ja ma hoidsin hinge kinni. Pöörasin ümber.

Eemal jääl seisis inimene.

Must kuju valgel taustal. Päike oli silmapiiri lähedal. Kissitasin silmi, et näha, kes see on. Nägin, et see oli naine. Esialgu näis, et ta nõjatub jalgrattale. Siis taipasin, et see on käimisraam. Külmetasin nii, et vappusin. Oli ta, kes ta oli, ma ei saanud sinna augu äärde alasti seisma jääda. Läksin kiiresti majja ja mõtlesin, et ilmselt nägin nägemust.

Kui olin riidesse pannud, võtsin binokli ja läksin mäe otsa. Ei, ma ei olnud seda ette kujutanud.

Naine jääl oli alles. Tema käed puhkasid käimisraami käepidemetel. Käsivarrel rippus käekott. Silmini tõmmatud tuttmütsi peale oli seotud sall. Binokliga oli raske tema näojooni eristada. Kust ta tuli? Kes ta oli?

Mõtlesin pingsalt. Kui ta just eksinud ei olnud, tuli ta minu juurde. Siin ei olnud peale minu kedagi.

Lootsin, et ta oli eksinud. Ma ei tahtnud külalisi.

Ta seisis endiselt liikumatult, käed raami käepidemetel. Ebamugav tunne aina võimendus. Jääl seisvas naises oli midagi tuttavat.

Kuidas ta käimisraamiga lumetormis üle jää tuli? Mandrini oli kolm meremiili. Tundus uskumatu, et ta käis maha nii pika maa, ilma et oleks surnuks külmunud.

Seisin ja vaatasin teda binokliga üle kümne minuti. Just siis, kui tahtsin binokli langetada, pööras ta aeglaselt pead ja vaatas minu poole.

See oli üks neid silmapilke elus, mil aeg mitte ainult ei peatu, vaid lakkab olemast.

Ta tuli binokli silmades minu poole ja ma nägin, et see oli Harriet.

Hoolimata sellest, et nägin teda viimati ühel kevadel peaaegu neliküm-
mend aastat tagasi, teadsin, et see on tema. Harriet Hörnfeldt, keda ma
armastasin kunagi rohkem kui ühtegi teist naist oma elus.

Olin siis juba mitu aastat arst olnud, mu kelnerist isa piirituks imestuseks
ja ema peaaegu fanaatiliseks uhkuseks. Mul läks korda end vaesusest lahti
murda. Elasin Stockholmis, 1966. aasta kevad oli ilus ja kogu linn justkui
kääris. Midagi oli õhus, minu põlvkond oleks nagu paisu tagant pääse-
nud, murdis ühiskonnas uksi lahti ja nõudis muutusi. Meil oli Harrietiga
kombeks videvikus mööda linna jalutada.

Harriet oli minust mõni aasta vanem ja tal ei olnud kunagi olnud mõttes
edasi õppida. Ta töötas kingapoes müüjana. Ta ütles, et armastab mind, ja
mina ütlesin, et armastan teda, ja iga kord, kui ma saatsin teda koju tema
väikesesse üürituppa Hornsgatanil, armatsesime tema lahtikäival diivanil,
mis võis meie all iga hetk kokku kukkuda.

Võib öelda, et meie armastus leegitses metsikult. Sellegipoolest vedasin
teda alt. Sain Karolinska Instituteti stipendiumi enesetäienduseks USA-s.
23. mail pidin sõitma Arkansasesse ja jääma sinna aastaks. Vähemasti
Harrietile ütlesin nii. Lennuk Amsterdami ja New Yorki läks aga juba
22. mail.

Ma ei jätnud temaga isegi hüvasti, lihtsalt kadusin.

USA-s veedetud aasta jooksul ei andnud ma endast kordagi märku.
Vahel ärkasin unenäo peale, et ta oli endalt elu võtnud. Südametunnistus
piinas, aga mul läks korda seda vaigistada.

Aegamisi haihtus ta mu teadvusest.

Naasin Rootsi ja hakkasin tööle Luleå haiglas. Minu ellu tulid teised
naised. Vahel, eriti üksi ja purjuspäi tekkis mul tahtmine välja uurida,
mis temast oli saanud. Siis helistasin numbriinfosse ja küsisin Harriet
Kristina Hörnfeldti kohta. Panin alati toru enne ära, kui operaator jõudis
ta üles leida. Ma ei julgenud temaga kokku saada. Ma ei julgenud tõe-
le näkku vaadata.

Nüüd seisib ta käimisraamiga jääl.

Sellest oli möödas täpselt kolmkümmend seitse aastat, kui ma ühegi
selgituseta kadusin. Olin nüüd 66-aastane. Järelikult oli tema 69, varsti
70. Oleksin tahtnud tuppa minna ja ukse enda järel kinni panna. Ja siis

uuesti trepile astudes näha, et ta on läinud. Teda polnud olemas. Mida ta ka ei tahtnud, ta oli viirastus. Ma lihtsalt ei olnud seda näinud. Ta ei olnud kunagi seal jääl seisnud.

Möödus mõni minut.

Süda peksis metsikult. Pekitükk akna taga rippus ikka veel mahajäetult. Väikesed linnud ei olnud pärast tormi tagasi tulnud.

Kui ma binokli taas silmile tõstsin, nägin, et ta lebas selili jääl, käed-jalad laiali. Viskasin binokli käest ja kiirustasin randa. Kukkusin paksus lumes mitu korda. Jääle jõudes kontrollisin, et ta süda löi, ja kui ma ta näo ligi kummardusin, tundsin tema vaevumärgatavat hingeõhku.

Ma ei oleks jaksanud teda üles maja juurde tassida. Tõin paadikuuri tagant käru. Olin higist läbimärg juba enne, kui jõudsin ta kärusse tõsta. Vanasti ta küll nii raske ei olnud. Või olin ise nõrgemaks jäänud? Harriet istus kägaras kärus, nagu mingi groteskne kuju, silmad ikka veel suletud.

Rannas jäi käru kinni. Hetkeks kaalusin, kas sikutada Harriet kõiega üles. Kuid tõrjusin selle mõtte peast, sest see oleks olnud ebaväärikas. Tõin paadikuurist lumelabida ja rookisin teeraja lumest puhtaks. Higi voolas särgi all. Ühe silmaga valvasin kogu aeg Harrietti. Ta oli ikka veel teadvusetu. Katsusin uuesti ta pulssi. See oli kiire. Kühveldasin kõigest jõust edasi.

Lõpuks sain ta maja juurde toimetatud. Kass istus akna all pingil ja jälgis kõike. Panin trepile mõned lauad, tegin välisukse lahti ja võtsin käruga hoogu. Kolme katse järel oli käru koos Harrietiga mu esikus. Koer lamas kõõgilaua all ja vaatas meid. Ajasin ta õue, panin ukse kinni ja tõstsin Harrieti kõõgisohvale. Olin üleni higine ja hingeldasin nii, et pidin natuke aega istuma, enne kui asusin teda üle vaatama.

Möötsin tal vererõhku. See oli madal, aga mitte murettekitav. Võtsin tal saapad jalast ja katsusin jalgu. Need olid külmad, aga mitte läbikülmunud. Seega ei olnud tegemist alajahtumisega. Huultest võis järeldada, et vedeliku- puudust tal polnud. Puls langes aeglaselt kuuekümnelt kuuele löögini minutis.

Hakkasin just talle patja pea alla panema, kui ta silmad lahti löi.

„Su suu haiseb,” ütles ta. „Sul on halb hingeõhk.”

Need olid tema esimesed sõnad pärast kõiki neid aastaid. Mina leian ta jäält, rassin nagu segane, et ta oma koju tuua, ja tema ütleb mulle esimese

asjana, et mu hingeõhk haiseb. Korraks tundsin kiusatust ta uuesti välja visata. Mina polnud teda kutsunud, mul polnud aimugi, mida ta tahab, ning tundsin, kuidas mu must südametunnistus pead tõstab. Kas ta oli siin selleks, et minult aru pärida?

Ma ei teadnud. Aga mis põhjus tal veel sai olla?

Tundsin, et mul oli hirm. Nagu löks oleks kinni langenud.

4

Harriet vaatas aeglaselt ringi.

„Kus ma olen?”

„Minu kõõgis. Ma nägin sind jääl. Sa kukkusid. Tõin su siia. Kuidas sa ennast tunned?”

„Hästi. Aga ma olen väsinud.”

„Kas sa vett soovid?”

Ta noogutas. Tõin klaasi vett. Ta raputas pead, kui tahtsin teda abistada, ja ajas end ise istukile. Silmitsesin tema nägu ja mõtlesin, et ta ei olnudki tegelikult väga muutunud. Ta oli vanem, aga mitte teistsugune.

„Ma vist minestasin.”

„On sul valus? Kas sa minestad vahel?”

„Tuleb ette.”

„Mida arst ütleb?”

„Arst ei ütle midagi, sest ma ei küsi.”

„Vererõhk on normaalne.”

„Mul pole kunagi vererõhuga probleeme olnud.”

Ta silmitses akna taga pekitüki küljes rippuvat varest. Siis vaatas ta oma täiesti selgete silmadega mulle otsa.

„Ma valetaksin, kui väidaksin, et ei taha sind segada.”

„Sa ei sega.”

„Loomulikult segan. Ma tulin ette teatamata. Aga mul on sellest ükskõik.”

Ta upitas end sohval paremini istuma. Taipasin järsku, et tal on valus.

„Kuidas sa siia said?” küsisin ma.